

ALPE KOT OBMOČJE KULTURNEGA, DRUŽBENEGA IN POLITIČNEGA STIKA

Milan Bufon *

Izvleček

UDK 911.3:339.924(234.3)

Prispevek obravnava Alpe kot območje kulturnega, družbenega in političnega združevanja in ločevanja. V tem pogledu obravnava razmerje med različnimi "mejnimi črtami", ki potekajo po alpskem prostoru in ugotavlja, da so slednje izraz kompleksnega odnosa med težnjami po prostorskem, družbenem in kulturnem razmejevanju alpskih pokrajin in njihovem sočasnem povezovanju. Zaradi tega se Alpe javljajo kot zanimiv in poseben primer družbenega in naravnega okolja, v katerem procesi družbene in politične modernizacije shajajo s persistentnimi oblikami kulturnih in teritorialnih identitet, a tudi z različnimi oblikami funkcionalne družbene in prostorske povezanosti na meddržavni in medregionalni ravni. Prispevek končno načinja vprašanje sobivanja med tradicionalnimi oblikami družbene in kulturne identitete v Alpah ter novimi izzivi rastoče mednarodne družbene in prostorske integracije.

Ključne besede: Alpe, kulturni, družbeni in politični kontaktni prostori

THE ALPS AS AN AREA OF CULTURAL, SOCIAL AND POLITICAL CONTACT

The article deals with the Alps as an area of both cultural, social and political contact and division. From this perspective the relation between different "border lines", which can be detected in the alpine regions, is examined, suggesting that all these "border lines" may be seen as a result of a complex relationship between spatial, social and cultural partition and integration processes. As a result, the Alps represent a special and particularly interesting natural, social and cultural environment in which processes of social and political modernization may coexist with persistent forms of cultural and territorial identity, but also with different forms of functional social and spatial cooperation on an international and inter-regional level. The article finally opens up the question of how traditional forms of social and cultural coexistence in the Alps are now challenged by a growing demand for social and spatial integration.

Key words: Alps, spaces of cultural, social and political contact

* Dr., univ. doc., Oddelek za geografijo Filozofske fakultete, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 SI Ljubljana, Slovenija

1. UVOD

Alpe se v družbenogeografski in političnogeografski literaturi najpogosteje obravnavajo kot izrazito fizičnogeografsko pregrado in zato kot klasičen primer naravne meje med različnimi narodi in državnimi sistemi. V tem pogledu so Alpe v zgodovini večkrat prevzele vlogo mejne ekspanzijske črte v naselitvenem procesu različnih etničnih in jezikovnih skupin in bile zaradi tega tudi nekakšno skupno obrobje različnim središčnim območjem, ki so se nahajala izven alpskega prostora. Takšno razlago v določeni meri potrjuje dejstvo, da so v Alpah, podobno kot v Kavkazu, Pirenejih in drugih "perifernih" območjih naše celine, našla zatočišče različna ljudstva, ki so jih nove dominantne etnične in politične skupnosti odrinile iz subalpskih in nižinskih središčnih območij. Vendar nam podrobnejše analize tega območja razkrivajo, da je, kljub splošnemu ujemanju naravnih, kulturnih in političnih meja, v njem mogoče odkriti vrsto večjih ali manjših odmikov med mejnimi črtami, kar priča o tem, da so Alpe zaradi prehodnosti in družbene prepustnosti delovale hkrati kot delitveni in spojni pokrajinski element. Alpski prostor se zato v resnici ne uveljavlja kot območje mejne "nikogaršnje zemlje", temveč kot stičišče različnih družbenih tokov, ki so jih na lokalni ravni hranile nedominantne kulturne in družbene skupnosti, ki so si tu ustvarile številne in različne kulturne niše, po drugi strani pa tudi različni dominantni narodi oziroma družbene skupine, ki so preko Alp začrtale nove ekspanzijske smeri ali vzpostavile bolj ali manj intenzivne gospodarske in prometne vezi s sosednjimi narodi in družbenimi skupinami. V tem pogledu ponujajo Alpe zanimiv in poseben primer družbenega okolja, v katerem se skupni način življenja in skupna razvojna izkušnja, ki se izraža v trajnejših oblikah kulturne in prostorske identitete, srečuje z modernizacijskimi vplivi evropskega državnega nacionalizma, družbeno-ekonomske centralizacije in standardizacije, a tudi z različnimi oblikami funkcionalne povezanosti na mednarodni, meddržavni, regionalni in lokalni ravni.

2. ALPE IN PROBLEM OBLIKOVANJA KULTURNIH PROSTOROV

Na kulturnem področju so na razvoj etno-jezikovne podobe alpske pokrajine vplivali seveda najprej različni selitveni in kolonizacijski procesi. V vzhodnih Alpah so tako od štirinajstega stoletja pred našim štetjem dalje pričeli prodirati Veneti, ki so bili verjetno veja indoevropskih Ilircev, in se tu pomešali s severnoitalskimi predindoevropskimi ljudstvi, kakršna so bili Evganci in Etruščani. V obdobju, ki obsega čas okrog petega stoletja pred našim štetjem, so se z vzhoda v prostor pod Alpami naselili še prvi Italci in se prav tako pomešali z Etruščani, ki so najverjetneje govorili jezik, soroden baskovščini in jezikom severnega Kavkaza. Iz združitve severnoetruskega jezika in kasnejše latinščine so se na tem območju razvili še danes

obstoječi ladinski ali tako imenovani retoromanski jeziki. Podobno so na območju zahodnih Alp Kelti izpodrinili iz območja kasnejše Galije predindoevropsko ljudstvo Ligurcev, ki naj bi bilo povezano s hamitskimi in berberskimi ljudstvi severne Afrike, ki so se v Evropo razširila preko Iberskega polotoka, Sardinije in Korzike. Ker so bili keltski jeziki dokaj sorodni zgodnjim italiskim in germanskim govorom, je mogoče sklepati, da so tudi Kelti izviral iz skupnega ekspanzijskega območja severno in severno-vzhodno od Alp. Kasneje so na severni strani Alp Germani izpodrinili Kelte, zaradi česar so slednji v drugem in tretjem stoletju našega štetja prečkali Alpe in se ponovno usmerili v Padsko nižino in Podonavje, v petem stoletju pa so se razširili še proti Pirenejem in Španiji. V šestem stoletju so se na območju Balkanskega polotoka in vzhodnih Alp pojavili tudi Slovani, medtem ko se je na bolj "zatišnem" delu zahodnih Alp iz latinščine pričela postopoma oblikovati etno-jezikovna identiteta, ki je splošno znana kot "langue d'oc". Na ta način so se do začetka štirinajstega stoletja tudi v Alpah oblikovale ločene in ustaljene jezikovne skupnosti, ki so pripomogle k razvoju posebnih kulturnih pokrajin in s tem ob teritorialni razvile določeno etnično in jezikovno identiteto, ki je postala temelj nastanku kasnejše narodne zavesti.

S tem pa so se Alpe preoblikovale tudi v zelo značilno kulturno stično območje med tremi osnovnimi etno-jezikovnimi evropskimi areali: romanskim, germanskim in slovanskim; na istem območju pa je hkrati mogoče ugotoviti še mnoge druge "posebne" kulturne enote. Od zahoda proti vzhodu srečamo tako v romanskem kulturnem arealu že omenjeno okcitsansko etno-jezikovno enoto, ki v prostorskem pogledu obsega celotno območje južne Francije in maritimnih Alp; franko-provansalsko, ki je prisotna v celotni Savoiji in frankofonskem delu Švice in Italije; ligursko, ki sega tudi na bližnjo francosko stran; galsko-italsko piemontsko in lombardsko etno-jezikovno enoto, ki se v lombardski varianti nahaja tudi v švicarskih kantoni Ticino in Graubünden; beneško, ki sega tudi na območje italijanske pokrajine Trento in dežele Furlanije-Juljske krajine; retoromansko ali ladinsko, ki je v Alpah zastopana v dveh osnovnih različicah, in sicer kot zahodna ladinska etno-jezikovna skupnost, ki je navzoča v švicarskem kantonu Graubünden ter v Dolomitih v pokrajinah Trento in Belluno, in vzhodna ladinska etno-jezikovna skupnost, ki obsega Furlane v videmski pokrajini. Germanski kulturni areal se ločuje le na dve etno-jezikovni enoti: švicarsko, ki je s svojo dialektalno različico Walser iz jezikovno in etnično mešanega kantona Valais prisotna tudi v italijanskih deželah Aosta in Piemonte; ter avstrijsko-zgornjenemško, ki je zastopana na Bavarskem, v Avstriji in Liechtensteinu, a tudi v Južni Tirolski (Alto Adige) in drugih jezikovnih otokih na območju pokrajine Trento in dežel Veneto in Furlanija-Juljska krajina v Italiji. Slovanski kulturni areal v Alpah pa predstavlja le slovenska etno-jezikovna skupnost, ki je izven Slovenije prisotna tudi na sosednjem območju avstrijskih dežel Koroške in Štajerske ter dežele Furlanije-Juljske krajine v Italiji.

Pri proučevanju Alp kot območja kulturnega stika je za geografe še posebno zanimivo preverjanje hipoteze, ali se črta, ki razmejuje osnovne kulturne areale, ujema tudi z naravno-geografsko mejo, kakršno predstavlja na primer razvodnica med sredozemskimi in drugimi hidrografskimi sistemi. V grobem lahko rečemo, da se črta

romansko-germanskega kulturnega stika, kljub nekaterim izjemam, kar dobro ujema z naravno mejo razvodnice. Večji odmik pa je opaziti na območju romansko-slovanskega stika, kjer poteka razvodnica sredi slovenskega etničnega ozemlja, in germansko-slovanskega stika, kjer take črte razvodnice sploh ni, saj pripadajo celotne vzhodne Alpe istemu podonavskemu sistemu. Verjetno bi bilo zgrešeno, ko bi iz teh opažanj skušali povleči kakršnekoli "deterministično" obarvane zaključke, vendar bi lahko večjo labilnost v poteku črte kulturnega in družbenega stika ali večjo politično konfliktnost, kakršno je bilo mogoče v zgodovini zaslediti na območju vzhodnih Alp, pripisali tudi dejstvu, da imamo tu opraviti z fizičnogeografsko manj definiranim ozemljem. Podrobnejši pregled naravno-geografskih in etno-jezikovnih meja po državah alpskega loka nam po drugi strani razkrije bistveno občutnejša odstopanja, saj segata tako okcitansko kot frankoprovensalsko območje preko razvodnice na vzhod, območje Walser in zlasti nemško-tirolske skupnosti mnogo južneje, retoromansko območje v Švici pa nasprotno znatno severneje od te črte, čeprav se v glavnem ujema z razvodnico med renskim in donavskim rečnim sistemom, ki poteka po Retijskih Alpah. Skupno se z naravno-geografsko mejo sklada komaj desetina posameznih etno-jezikovnih območij.

Tudi v tem pogledu se kaže protislovnost alpskega prostora pri oblikovanju različnih kulturnih pokrajin, ki si jo lahko najlažje obrazložimo, če pomislimo, da gre tu za sosledje in kombinacijo različno odprtih oziroma prometno in komunikacijsko prehodnih ter odmaknjenih predelov. Na ta način je v preteklosti kolonizacijski proces praviloma obšel naravne ovire, ki jih predstavlja alpski lok, in omogočil nastanek raznih družbenih in kulturnih enot. Slednje pa so prav zaradi obstoja večjih ali manjših naravnih ovir med seboj različno komunicirale in tudi različno kljubovale zunanjim standardizacijskim pritiskom oziroma pritiskom k poenotenju družbenih prostorov. Manjšinske etno-jezikovne skupnosti so se tako praviloma ohranile v najbolj perifernih in prometno-komunikacijsko odmaknjenih območjih alpskega prostora, medtem ko so proizvodno in prometno pomembnejša območja "zavzele" na regionalni ravni dominantne etno-jezikovne ali narodne skupnosti. Po nekaterih razlagah so se Slovenci kot mali narod ali skupnost, ki govori v regionalnem in širšem kontekstu manj razširjeni jezik, na svojem ozemlju ohranili prav zaradi tega, ker je bilo to ozemlje obrobno in "nepomembno" ter je zato ostajalo zunaj glavnih ekspanzijskih smeri bližnjega romanskega in germanskega prebivalstva. Vsekakor Karavanke niso predstavljale nobene ovire pri naseljevanju slovenskega prebivalstva na Koroškem, ki je potekalo vzporedno z naseljevanjem ozemlja na južni strani Karavank od 6. stoletja dalje, prav tako niso Julijske Alpe zaustavile prodora Slovencev do Furlanske nižine in langobardskega limesa. Zanimivo pa je, da slednji še danes označuje etno-jezikovno mejo med slovenskim in romanskim kulturnim arealom v tem tradicionalno odročnejšem območju, medtem ko se je slovenski etno-jezikovni prostor na prometnejšem območju severno od Karavank in vzdolž Karnijskih Alp zaradi germanizacijskega pritiska močno skrčil.

Območje, za katerega se danes pogosto uporablja izraz "Tromeja", in kjer prihaja do sočasnega stika romanskega, germanskega in slovenskega etno-jezikovnega prostora,

je v tem pogledu še posebno zanimivo, saj se tu na kratki razdalji srečamo z zelo različnimi oblikami transformacije izvorno enotnih kulturnih prostorov : v Ziljski dolini je zaradi prostorske odrezanosti od slovenskega matičnega okolja germanizacija v bistvu že skorajda odpravila izvorni slovenski etno-jezikovni substrat, ki se povečini ohranja le na folklorni ravni ; v prometno izredno prehodni Kanalski dolini na drugi strani Karnijskih Alp je isti substrat preplaval, vendar ne povsem odpravil najprej nemški in nato italijanski oziroma romanski priseliteni in asimilacijski tok ; v sosednji zgornjesavski dolini se je temu nasprotno slovensko etno-jezikovno okolje močno utrdilo v okviru slovenskega nacionalnega ozemlja ; zgodnji umik slovenskega substrata zaradi furlanizacije opazimo v sicer redkeje poseljenih dolinah Dunje in Reklanice južno od Kanalske doline ; medtem ko se še južneje, v prostorsko izolirani dolini Rezije, srečamo z izjemno persistenco starodavnih slovenskih kulturnih elementov, kakršne je v drugih območjih slovenskega etničnega ozemlja že dolgo izpodrinila "modernizacija". Različno preoblikovanje kulturnih prostorov v alpskem okolju je torej v marsikaterem pogledu rezultat selektivnega modernizacijskega procesa, ki se je na družbenem področju izražal zlasti z oblikovanjem različnih nacionalnih oziroma državnih sistemov, ki so v svoji težnji po notranji standardizaciji in homogenizaciji poskušali kulturne meje v čimvečji meri poistovetiti in približati političnim, se pravi državnim mejam. To svojo težnjo so države v obdobju klasičnega nacionalizma, ki ga na območju Srednje Evrope predstavlja zlasti stoletje 1850-1950, še najbolj uspešno izvajale v komunikacijsko odprtih prostorih, tistih, katere je inovacijski oziroma modernizacijski proces lahko najlažje dosegal. Po drugi strani pa so se ravno zaradi obstoja različnih odmaknjenih in zaprtih okolij, ki sestavljajo alpsko pokrajino, tu ohranile različne in različno obsežne kulturne niše kot nosilke tradicionalnih etno-jezikovnih lastnosti in vzdrževalke izvorne kulturne pestrosti alpskega prostora, do katere izkazuje sedanja družbena in politična stvarnost veliko več pozornosti kot v bližnji preteklosti.

3. ALPE IN PROBLEM OBLIKOVANJA POLITIČNIH PROSTOROV

Alpe so torej pomemben evropski stični prostor ne le na kulturnem, ampak tudi na družbenem področju. In tudi tu je specifična naravnega okolja v marsikaterem pogledu preoblikovala običajne vzorce družbene in politične transformacije teritorialnih enot. Alpska naravna meja je na ta način prispevala k razmeroma zgodnjemu nastanku politične ločnice, ki je že v 10. stoletju delila na območju zahodnih Alp kraljevino Burgundijo od Rimsko-nemškega cesarstva. Naravne orografske meje so prav tako razmejevale posamezne teritorialne enote znotraj rimsko-nemškega cesarstva in prispevale k oblikovanju Lombardske in Furlanske krajine na območju kraljevine Italije ter Karantanije oziroma vojvodine Koroške in Kranjske krajine na stiku

romanskega, germanskega in slovanskega kulturnega areala. Tudi v vzhodnih Alpah na ta način že med 10. in 13. stoletjem nastanejo zametki političnih meja, ki se zlasti naslanjajo na naravno mejo med jadranskim in podonavskim povodjem, oblikuje pa se tudi meja med ogrsko-hrvaško in nemško državo, na kateri bo temeljila tako slovensko-hrvaška etno-jezikovna kot kasnejša politična meja. Do 16. stoletja postajajo družbeno-politične meje v Alpah že dokaj ustaljene : na območju zahodnih Alp politična meja med Francijo in vojvodino Savojo na eni strani ter med Francijo in Švico na drugi strani ; v centralnih Alpah med švicarskimi kantoni, Lombardijo in Beneško republiko na eni strani ter med Švico, Nemčijo in Habsburško državo na drugi ; v vzhodnih Alpah med Beneško republiko in Avstrijo. V marsikaterem pogledu se te meje v naslednjih stoletjih ne bodo več spremenile ali bodo služile za podlago nastanku notranjih upravnih meja.

Podrobnejša analiza nam razkrije, da so se dokončne politične meje v primeru kneževine Monako oblikovale leta 1861, potem ko je Francija od Sardinskega kraljestva prevzela območje Nice in Maritimnih Alp do vrha Argentera in prelaza Colle della Maddalena (leta 1860). Na tem mejnem odseku je prišlo še do manjše korekture po drugi svetovni vojni, ko je Francija od Italije prevzela še zgornjo dolino Roie s krajem Tenda in s pridobitvijo te enklave mejo premaknila na novo orografsko črto preko prelaza Tenda. Mejni odsek med prelazoma Maddalena in Frejus se je dokončno oblikoval leta 1815, Savojo pa je od Sardinskega kraljestva Francija prav tako pridobila leta 1860 ob sporazumnem urejevanju francosko-italijanskih nacionalnih meja. Dunajski kongres je leta 1815 dokončno začrtal tudi švicarsko-italijansko mejo. Tega leta so vstopili v švicarsko zvezo tudi zadnji kantoni (Neuchatel, Valais/Wallis in Ženeva) in s tem določili še francosko-švicarsko mejo. Sicer pa sega čas oblikovanja meja med posameznimi švicarskimi enotami in italijanskimi državami v 15. stoletje, ko je Švica od Lombardije prevzela območje kasnejšega kantona Ticino. Tedaj se je v bistvu oblikovala tudi švicarska severna in vzhodna meja, čeprav so tukajšnji kantoni formalno vstopili v zvezo šele leta 1803 v času napoleonskih vojn. Kneževina Liechtenstein se je oblikovala kot avtonomna teritorialna enota leta 1719 oziroma je v tem času izostala iz povezovalnih procesov v bližnjem okolju, avstrijsko-nemško mejo med Tirolsko in Bavarsko pa so dokončno določili leta 1815, ko je Avstrija pridobila še lombardsko-beneško ozemlje. V procesu združevanja Italije je bilo to ozemlje priključeno italijanski kraljevini leta 1866, ko je stara beneško-avstrijska meja, ki se je oblikovala že v 16. stoletju in deloma še danes označuje slovensko-italijansko mejo, ponovno postala politična meja. Prav tako sodi v čas 16. stoletja priključitev Tirolske k avstrijski državi. Spremembo v poteku politične meje na tem območju je prinesla šele prva svetovna vojna, ko je Italiji uspelo, da mejo prestavi na orografsko mejno črto do prelaza na Brenerju in od Avstrije prevzame Južno Tirolsko z novim imenom Alto Adige. Sodelovanje na zmagoviti strani je Italiji ob koncu prve svetovne vojne doprineslo še eno pomembno mejno korekturo, saj je tedaj od Avstrije pridobila tudi Kanalsko dolino, historično beneško-avstrijsko mejo pa premaknila bistveno vzhodneje preko slovenskega in hrvaškega etno-jezikovnega ozemlja. Tedaj se je oblikovala tudi nova

politična meja med Avstrijo in kraljevino Jugoslavijo. Na ta način je dotedanja dolgoletna deželna meja med Kranjsko in Koroško prevzela vlogo državne meje, medtem ko je nova meja med Italijo in Jugoslavijo nekako restavrirala rimsko-frankovski limes med jadranskim in podonavskim rečnim oziroma naravnim sistemom, po katerem se je dotlej ravnala tudi deželna meja med Goriško in Kranjsko. Vendar je to stanje trajalo le nekaj desetletij, saj je bila po drugi svetovni vojni s porazom Italije v določeni meri ponovno vzpostavljena historična meja. Nanjo se je naslonil osrednji odsek nove italijansko-jugoslovanske meje, medtem ko je bila za njen južni odsek vpeljana povsem nova mejna črta, ki se je večinoma naslonila na etnično mejo, a je v zameno za priključitev Istre in Kvarnerja jugoslovanski strani vendarle prepustila Italiji obmejni mesti Gorico in Trst. Nespremenjena pa sta ostala mejna odseka na območju Kanalske doline in Južne Tirolske, saj je v tem primeru šlo za mejo med dvema državama, ki sta pripadali poraženemu bloku.

Ker so tako stare kot po prvi svetovni vojni nastale politične meje bile speljane večinoma po istem, orografskem principu, ki je seveda v alpskem okolju najbolj "priročen", lahko iz primerjave med potekom "starih" in "novih" meja ugotovimo, kako je tudi uporaba navidez "objektivnih" naravnih meja po svoje zelo relativna, saj so pri tem razmejitenem postopku prav tako možne dokaj različne variante (na primer: v območju romansko-slovenskega stika sta bili za potrebe politične razmejitve uporabljeni tako razvodnica med Sočo in Tilmentom kakor razvodnica med jadranskim in čnomorskim vodnim sistemom). Drugo opažanje, ki izhaja iz zgornjega pregleda razvoja politične karte alpskega prostora, se nanaša zato na dejstvo, da je vsakršna oblika razmejevanja, tudi tista, ki temelji na naravnih elementih, posledica določenega družbenega in političnega odnosa do mejnih prostorov. V začetnem obdobju uvajanja političnih meja v Alpah je bila to težnja po prilagajanju oziroma usklajevanju orografskega oziroma naravnega razmejitenega principa z družbenim oziroma političnim, kar je pomenilo, da so bile države v okviru svojih "naravnih" meja ne le suverene, ampak so si prevzele tudi pravico, da ta prostor preoblikujejo v enotno družbeno in kulturno območje in iz njega odstranijo vse "tujerodne" elemente. V naslednjem obdobju, po prvi in še zlasti drugi svetovni vojni, pa v razmejitenem postopku opažamo bolj poudarjeno težnjo po prilagajanju družbenega oziroma političnega principa etno-jezikovnemu oziroma kulturnemu, kar pomeni, da naj se politične meje, kjer je to možno, ravnajo po obstoječih etno-jezikovnih mejah in ne obratno.

Primerjava med naravnimi, to je orografskimi mejami oziroma razvodnicami, in političnimi mejami nam tako na območju zahodnih Alp razkrije le malo odstopanj (razen pri že omenjenem zgornjem delu doline Roie v Maritimnih Alpah so manjši odmiki še pri prelazu Monginevro, v zgornjem toku Dore Riparie pod Mont Thaborjem v Kocijskih Alpah ter pri jezeru oziroma prelazu Moncenisio v Grajskih Alpah), kar nam potrjuje, da so se na tem območju politične meje v glavnem naslonile na tako imenovane naravne meje. Drugače je s švicarskimi mejami, ki tudi temeljijo na razvodnicah, vendar z bistveno večjimi odmiki, ki so jih povzročili različni družbeni in zgodovinski procesi pri oblikovanju lokalnih in regionalnih skupnosti.

Najbolj znan, tako rekoč dvojen odstop od naravne meje, je območje Ticina oziroma rečnega sistema, ki napaja jezero Maggiore južno od prelazov Sv. Gotharda in Bernardina, saj to območje od prav tako Švici pripadajočega Luganskega kota z istoimenskim jezerom razmejuje še en gorski prelaz (Monte Ceneri). Manjša neskladja med politično in naravno mejo je nato na tem mejnem odseku zaslediti še pri prelazu Sempione v zgornjem toku Diverie ter v Retijskih Alpah v zgornjem toku Maire, v dolini pritoka Adde Poschiavino, v kotu s krajem Livigno severno od prelaza Foscagno in v kotu s krajem Sv. Marija v Muenstertalu, južno od prelaza Fuorn. V vseh teh primerih se politična meja odmika od mnogo bolj pravilno potekajoče naravne meje, kar je nedvomno rezultat v fevdalni dobi nastalih družbenih enot oziroma lokalnih skupnosti. Za ta osrednji del Alp je nadalje zanimivo, da sledi politična meja med Švico in Francijo v bistvu orografski ali hidrogrfski meji med rečnima sistemoma Rone in Rena in da lahko tudi večji del švicarskega ozemlja, z izjemo njenega južnega roba, poistovetimo z renskim zgornjim porečjem. Po drugi strani se na razvodnico s porečjem Rone v Švici naslanjajo njene jugozahodne kantonske meje, na razvodnico z donavskim porečjem na jugovzhodu pa retoromanska etno-jezikovna meja. Skoraj natančno po razvodnici med renskim in donavskim sistemom poteka nato še deželna avstrijska meja med Tirolsko in Voralbergom, medtem ko nima nobene "naravne" podlage politična meja med Avstrijo in Nemčijo, ki se zato kaže kot prvenstveno "družbena" mejna linija. Spet drugačen naravni princip je obveljal pri oblikovanju politične meje med Švico, Nemčijo, Avstrijo in Liechtensteinom, saj ta sledi neposredno rečnemu toku Rena, kar je za alpski prostor sicer neobičajno. V vzhodnih Alpah se v letu 1919 nastali avstrijsko-italijanski mejni odsek na območju Tirolske, z izjemo odmika pri kraju S.Candido v zgornjem toku Drave, povsem ujema z razvodnico med rekama Inn in Adige. "Pravilen" je v tem pogledu tudi potek mejne črte po Karnijskih Alpah do odmika v Kanalski dolini, ki prepušča Trbiž italijanski strani. Od tromeje na Peči dalje se politična meja spet nasloni na orografsko črto oziroma razvodnico : v primeru zahodnega dela avstrijsko-slovenske meje med porečjema Save in Drave, v primeru severnega dela slovensko-italijanske meje pa med porečjema Soče in Tilmenta. V nadaljevanju obeh meja izven alpskega prostora naravni orografski princip v bolj ali manj dosledni obliki zamenja družbeni oziroma etnično-jezikovni princip.

4. ALPE IN PROBLEM USKLAJENOSTI MED KULTURNIMI IN POLITIČNIMI PROSTORI

V tem stoletju opravljene mejne korekture, ki se pretežno naslanjajo na nove, vendar drugačne naravne mejne črte, nam povedo, da so želeli z njimi družbeni oziroma politični sistemi alpskega loka potek mejne črte poenostaviti in približati po eni strani obstoječim, po naravnem principu osnovanim funkcionalnim prostorom, po drugi strani pa obstoječim kulturnim prostorom. Ker pa se obe vrsti prostorov pogosto ne ujemata, prihaja pri tovrstnih "normalizacijah" mejne črte do različnih protislovij: to ne velja toliko za območje Savoje, kolikor za območje Primorskih Alp, Južne Tirolske in Kanalske doline ter novih mejnih črt na območju Slovenije. Naša pozornost je zato, bolj kot problemu za alpski prostor pričakovane usklajenosti naravnih (orografskih) in političnih meja, usmerjena k razumevanju za današnji čas vse bolj aktualnega problema usklajenosti družbeno-kulturnih in družbeno-političnih prostorov oziroma kulturnih pokrajin s političnoteritorialnimi enotami. V tem pogledu se kaže vsa pestrost Alp, kjer lahko v izvorno enotnem naravnem območju izdvojimo štiri naravne, na hidrografski mreži utemeljene podenote, šest različnih političnih enot (če ne upoštevamo poldržavic, kakršni sta Monako in Liechtenstein), in kar enajst različnih etno-jezikovnih okolij. Pri političnih enotah gre omeniti, da sta dve (Nemčija in Slovenija) marginalnejši oziroma obsegata le manjši del alpskega prostora. Pri etno-jezikovnih okoljih (ta so od zahoda proti vzhodu: ligursko, okcitanško, frankoprovansalsko, švicarsko-nemško, galsko-italsko, švicarsko-retoromansko, avstrijsko-bavarsko, ladinsko, beneško, furlansko in slovensko) pa gre opozoriti, da so slednja v odnosu do poteka politične meje in odgovarjajočih dominantnih družbenih skupin ustvarila približno isto število manjšinskih etno-jezikovnih območij, kar pomeni, da se izvorno ista etno-jezikovna skupnost lahko v enem območju pojavlja kot del dominantne skupnosti v državi, v drugem območju pa kot regionalna etno-jezikovna skupnost ali nacionalna manjšina.

Če so ligurski govori na francoski strani meje skoraj povsem izumrli, pa so se njihovi potencialni nosilci vključili v francoskem kontekstu manjšinsko okcitanško regionalno skupnost, ki šteje skupno več milijonov oseb, 100 do 150 tisoč Okcitancev pa hkrati živi tudi na območju Piemonta v Italiji. Kot manjšinska skupnost se opredeljujejo v dolini Aosta tudi Frankoprovansalci (približno 100 tisoč oseb), ki govorijo nekakšno vmesno govorno različico med okcitanščino in francoščino. Švicarsko-nemška skupnost Walser je v Italiji v manjšem obsegu (približno 5 tisoč oseb) prisotna tako v dolini Aosta kot v Piemontu. Uradni status manjšinske državne konstitutivne skupnosti imajo v Švici tako Italijani, ki predstavljajo približno 5% švicarskega prebivalstva, kot Retoromani, ki štejejo približno 50 tisoč oseb. Najmočnejša in ob frankofonskem prebivalstvu v dolini Aosta najbolj zaščitena nacionalna manjšinska skupnost v Alpah so Južni Tiroolci v pokrajini Bocen (približno 300 tisoč oseb), čeprav manjše z nemško govorečim ali izvornim nemškim prebivalstvom poseljene otoke srečamo tudi v drugih območjih severovzhodne Italije,

vključno s Kanalsko dolino. Na določbe za nemško manjšino oziroma na avtonomijo bocenske pokrajine se navezujejo nato Ladinci (skupaj 30 tisoč oseb), od katerih pa polovica živi v deželi Veneto, kjer ne uživajo skoraj nobene zaščite. Furlani štejejo približno 700 tisoč oseb in so po številčnosti največja manjšinska regionalna skupnost v Alpah, vendar so, tako kot Okcitanci v francosko, tradicionalno integrirani v italijansko večinsko okolje. Tretji primer nacionalne manjšinske skupnosti so v Alpah Slovenci, ki imajo tak položaj tako v okviru obmejnega območja v Italiji (do 100 tisoč oseb) kot v Avstriji (do 50 tisoč oseb), vendar je raven zaščite te skupnosti v obeh državah ne le različna, ampak tudi neusklajena s pričakovani slovenske manjšine, saj ostaja slejkoprej nepriznana tako v severnem, alpskem delu videmske pokrajine kakor na avstrijskem Štajerskem.

Na obstoj in preoblikovanje začetne etno-jezikovne pestrosti alpskega prostora so pričeli v moderni dobi različno vplivati postopki notranje družbene in kulturne homogenizacije posameznih državnih sistemov, ki so bili najbolj izraziti v okviru centralistično urejenih francoskega in italijanskega državnega sistema, saj sta obe državi zasledovali vizijo enotne nacionalne države, vendar niso bili odsotni niti v okviru sicer večnacionalne avstrijske monarhije. Na slovenskem kontaktnem območju se je na ta način postopni germanizaciji Koroške po prvi svetovni vojni pridružila eksplicitna asimilacijska težnja nove in vse bolj fašistoidne italijanske oblasti, ki je v tem smislu tudi skovala poseben izraz "etnične bonifikacije". S tem so se tudi v Alpah namesto pretekle odprte družbene in kulturne strukture, ki je temeljila na načelu koeksistence, močno uveljavili zaprti in notranje družbeno in kulturno poenoteni nacionalni oziroma državni prostori. Svoj višek je taka državna naravnost dosegla v tridesetih letih, ko sta se Nemčija in Italija dogovorili za umik nemškega prebivalstva iz italijanskih pokrajin Južne Tirolske in Kanalske doline. Nemce, ki bi zapustili obe navedeni območji, so nameravali nato namestiti v domove slovenskih družin, ki bi jih v ta namen oziroma v skladu z isto težnjo po "etničnem čiščenju" izselili iz Koroške v notranjost nemške države. Toda tako na Južnem Tirolskem kot v Kanalski dolini se zaželjeni standardizacijski državni postopek ni obnesel: očitno je bilo, da ljudje ne povezujejo svoje etnično-jezikovne identitete povsem ali izključno z odgovarjajočo državno pripadnostjo, ampak jo umeščajo tudi ali predvsem na njim prikladnejšo lokalno ali regionalno raven, ki je v alpskem okolju zaradi njegovih naravnih danosti še posebno močno zastopana. Verjetno si lahko na podoben način deloma razlagamo tudi neuspeh plebiscita na južnem Koroškem po prvi svetovni vojni, saj se je velik del tu živečih Slovencev raje odločal za kontinuiteto v regionalni pripadnosti kot za prestop v novo in neznano nacionalno oziroma državno okolje. Kakor vsi ljudje, se tudi prebivalci obmejnih območij in območij družbenega in kulturnega stika v prvi vrsti identificirajo s krajem oziroma bližnjim okoljem, ki se tako spremeni v pravo "malo domovino". To še toliko bolj velja za alpski prostor, ki omogoča oblikovanje številnih in med seboj nepovezanih ali polzaprtih pokrajinskih enot. Zaradi odmaknjenosti od središč družbenih inovacijskih in modernizacijskih procesov, med katere uvrščamo tudi pojav državnega nacionalizma, je v perifernejših okoljih, kakršno je lahko alpsko,

reduciranje identitete na samo državno ali nacionalno preveč utesnjujoče, saj se v njih ljudje po tem ključu opredeljujejo, če se že morajo, le na uradni, formalni ravni, medtem ko se v vsakdanjem življenju še naprej opredeljujejo za regionalno ali lokalno pripadnost, ki ima lahko v obmejnih območjih tudi naddržavno razsežnost. V obdobjih miru tako prevladuje lokalni kontekst, ki ga v obdobjih konfliktov zunanji dejavniki prekrivajo z državno-nacionalnim.

To je nekako tudi primer slovensko-italijansko-avstrijske "Tromeje" kot najbolj izrazitega alpskega kontaktne območja, kjer so državno-nacionalni kalupi prekrili ali bolje razparcelirali po načinu življenja enotno kulturno pokrajino in komunikacijsko povezan družbeni prostor. Različna stopnja vključenosti v pripadajoče državne sisteme oziroma različna stopnja perifernosti in marginalizacije pa nedvomno ustvarja tudi različno nagnjenost k čezmejnemu povezovanju v današnjem času, ko postajajo meje vse bolj prepustne ali z uveljavljanjem evropskih integracijskih procesov sploh izginjajo. Zato ne preseneča, da je na "Tromeji" za čezmejno povezovanje najbolj zainteresirano ravno od odgovarjajočega centra najbolj oddaljeno območje Kanalske doline in da ostaja trenutna intenzivnost čezmejne komunikacije razmeroma visoka na mednarodni in meddržavni ravni pri prometnem tranzitu, razmeroma skromna pa na lokalni in medregionalni ravni. Podoben pojav je mogoče zaslediti tudi v drugih alpskih okoljih. K takemu stanju je prav gotovo prispevala demografska erozija, ki je alpskim območjem s prebivalstvom odvzela tudi za njihov razvoj potrebno dinamičnost in propulzivnost. Ti procesi praznjenja alpskih perifernih območij so bili spet najbolj izraziti v obdobju "modernizacije", ki je v ekonomskem pogledu pomenila največkrat centripetalno usmerjeno industrializacijo Alpam bližnjih ravninskih ali pedemontanskih razvojnih središč. Po drugi strani se je tudi alpski turizem uveljavil v selektivni obliki in poleg tega pogosto kot nekakšna gospodarska kolonizacija, ki so jo razvita središča udeleževala do hribovitih predelov, ne da bi pri tem upoštevala lokalnih dejavnikov in potreb. Do novih pobud in razvojnih možnosti je zaradi tega v Alpah prišlo šele z decentralizacijo političnega, ekonomskega in družbenega življenja, kar je odprlo pot ne le na regionalni, ampak tudi na medregionalni ravni bolj povezanemu in programsko podprtemu koriščenju glavnih alpskih potencialov, ki temeljijo na prometnih, kmetijskih, obrtno-proizvodnih in turističnih dejavnostih ter nenazadnje še na kulturni in pokrajinski raznolikosti tega območja. V tem smislu je sedanja skupna kandidatura za zimske olimpijske igre na "Tromeji" lahko zanimiva osnova in spodbuda za uvajanje novih oblik čezmejnega regionalnega sodelovanja in skupne turistične promocije, ki gostom ne želi ponujati le naravnih lepot, ampak tudi svojo etno-jezikovno pestrost in z njo povezano kulturno bogastvo. Prav na območju vzhodnih Alp je skupna čezmejna regionalna identiteta še posebej prisotna in verjetno izvira iz zgodovinskega spomina na življenje v istem srednje-evropskem političnem in družbenem sistemu, vendar ima pomembno vlogo tudi v razvijanju bodočih medsosedskih odnosov in vezi. Povezanost med regionalno, prostorsko in kulturno bližino ponovno izstopa v severovzhodni Italiji, kjer so terenske raziskave odkrile, da čutijo prebivalci večjo afiniteto do sosednjih območij v Avstriji in Sloveniji kakor pa do sosednjih območij v

Italiji. Podobno so zastopniki italijanskih občin ob "Tromeji" izpostavili večjo afiniteto do sosednjih občin v Avstriji in Sloveniji kakor pa do drugih območij v lastni deželi Furlaniji-Juljski krajini.

Seveda pa sama persistenca določenih oblik skupne regionalne identitete za razvijanje integracijskih procesov v alpskem prostoru ni dovolj in potrebuje tudi ustrezno institucionalno podporo. Zato bo tu ob vseh manjkajočih infrastrukturnih in koordinacijskih posegih potrebno za razvoj čezmejne integracije in povezovanja ustrezno razvijati tudi znanje jezikov sosednjih narodov ter v splošnem med prebivalci alpskih obmejnih območij zmanjšati tisto družbeno in kulturno razdaljo, ki je posledica preteklega državnega centralizma in z njim povezanega nacionalnega ekskluzivizma. Če je v Sloveniji stanje v znanju jezikov sosedov razmeroma ugodno, saj v njenem alpskem kotu obvladuje nemščino oziroma italijanščino približno polovica prebivalstva, pa to ne velja za alpska območja, ki sodijo v sklop tako imenovanih "velikih narodov" in njihovih državnih sistemov, kjer je znanje "manj razširjenih" in regionalnih jezikov bistveno slabše.

5. ALPE IN PERSPEKTIVE MEDNARODNE IN MEDREGIONALNE INTEGRACIJE

Tudi v tem pogledu se je izkazalo kot nadvse koristno delovanje čezmejnih regionalnih skupnosti, ki so se v alpskem loku oblikovale prav z namenom, da bi zmanjšale položaj obrobnosti posameznih alpskih regij v okviru odgovarjajočih državnih sistemov in na načelu "združenih periferij" osnovale in utemeljile njihovo središčnost v enotnem alpskem prostoru. Kot prva je v osrednjih Alpah nastala Delovna skupnost alpskih dežel (Arbeitsgemeinschaft Alpenlaender ali na kratko Arge-Alp), ki je bila ustanovljena leta 1972 v Innsbrucku in zajema danes deset upravnih enot iz treh držav (dežele Bavarsko v Nemčiji, Salzburg, Tirolsko in Vorarlberg v Avstriji, Lombardijo, Trentino in Alto Adige v Italiji ter kantone Graubunden, Ticino in St.Gallen v Švici). Skupnost pripravlja priporočila za deželne in državne vlade glede območja, ki ga zastopa, in skuša z izmenjavo informacij in usklajevanjem pobud in posegov v njem pospeševati čezmejno sodelovanje na področju prometa, varstva okolja, prostorskega planiranja, kmetijstva, kulture, zdravstva, socialnih zadev in gospodarstva.

Podobno vlogo ima tudi Delovna skupnost Alpe-Jadran, ki se je razvila na podlagi sodelovanja dežel Furlanije-Juljske krajine, Koroške in Slovenije od srede šestdesetih let dalje. Trem ustanovnim članicam se je kmalu pridružila Hrvaška, leta 1978 pa je bilo to koordinacijsko telo uradno poimenovano v DS Alpe-Jadran, v katero so kot polnopravne članice ali opazovalke vstopile številne upravne enote kar šestih držav (dežele Bavarska v Nemčiji, Koroška, Štajerska, Gradiščanska, Zgornja Avstrija in Salzburg v Avstriji, Furlanija-Juljska krajina, Veneto, Trentino, Alto

Adige in Lombardija v Italiji, Slovenija in Hrvaška kot jugoslovanske republike, švicarski kanton Ticino ter madžarske županije Vas, Győr-Sopron, Zala, Somogy in Baranja). DS Alpe-Jadran deluje podobno kot skupnost Arge-Alp, se pravi, da se posamezne regije izmenjujejo v vodstvu in usklajevanju teles, ki se posvečajo posameznim področjem skupnega interesa. DS Alpe-Jadran pa je imela obenem pomembno vlogo krepitve sodelovanja med območji, ki so pripadala zelo različnim družbenim in političnim sistemom, in je zato zagon skupnosti močno upadel po odstranitvi železne zavesne oziroma posledic povojne politične delitve v tem delu evropskega kontinenta. Poleg tega sta se v tem času tako Slovenija kot Hrvaška osamosvojili in sedaj težko nastopata v regionalno organizirani skupnosti, katere širše geopolitično dediščino je, tokrat na ravni meddržavnega sodelovanja, prevzela najprej tako imenovana Pentagonala in kasneje Srednjeevropska pobuda. Vsekakor pa ostaja dokaj značilno dejstvo, da je medregionalno sodelovanje v okviru delovne skupnosti Alpe-Jadran trenutno ponovno najbolj intenzivno med tistimi deželami, ki predstavljajo njeno "trdo jedro", to je med Slovenijo, Koroško in Furlanijo-Julijsko krajino, in katere se sedaj pri usklajevanju skupnih pobud poslužujejo tudi evropskih skladov iz programov Interreg in Phare.

Svoje koordinacijsko telo z imenom Alpazur pa so ustanovile tudi regije v zahodnih Alpah. V to združenje so najprej vstopili francoski departma Alpes Maritimes in italijanski pokrajini Cuneo in Imperia, leta 1982 pa se je po vzoru DS Arge-Alp in Alpe-Jadran preimenovalo v Delovno skupnost COTRAO in se razširilo na območje dežel Ligurije, Piemonta in Aoste v Italiji, Provence-Cote d'Azur in Rhone-Alpes v Franciji ter švicarskih kantonov Valais, Vaud in Ženeva. Omeniti gre nato še Delovno skupnost Jura, ki se je oblikovala v osemdesetih letih v smislu uresničevanja tedaj sprejete evropske okvirne konvencije o čezmejnem regionalnem sodelovanju. Skupnost sestavljajo švicarski kantoni Bern, Vaud, Neuchâtel in Jura ter francoska regija Franche-comte; za razliko od drugih takih skupnosti deluje na izrazitejši institucionalni ravni, saj je organizirana kot avtonomna skupščina, ob kateri sta dejavna še poseben koordinacijski odbor in sekretariat.

6. SKLEP

Tudi dejstvo, da so v Alpah razmeroma zelo zgodaj nastale različne regionalne čezmejne skupnosti, priča o tem, kako občutena je v tem prostoru potreba po ohranjanju in razvijanju družbenih stikov in sodelovanja. To pa ne pomeni, da se želijo lokalne skupnosti v Alpah med seboj tako integrirati, da bi izgubile svojo izvorno različno etno-jezikovno in regionalno identiteto. Nasprotno, zdi se, da je prav za alpski prostor še posebno značilna sicer za sodobno Evropo izrazita težnja po povezovanju v ohranjanju različnosti. Lahko bi trdili, da se je svojevrsten alpski etno-jezikovni mozaik ohranil tudi zato, ker je tukajšnje naravno okolje posameznim

skupnostim dopuščalo, da so lahko na dokaj varen in enakopraven način razvile različne oblike sobivanja prostorsko in družbeno zaključenih in razpoznavnih enot. Nedvomno je k temu prispeval tudi položaj relativne odročnosti in perifernosti glede na državna razvojna središča, saj je družbeno življenje izven prometnejših in za centre privlačnejših predelov potekalo v razmerah statičnega, a vendar strpnega odnosa med številnimi malimi in prostorsko oddeljenimi nedominantnimi in neagresivnimi skupnostmi. Ta značilnost miroljubnega sožitja, ki jo je spremljala tudi razmeroma skromna komunikacija med skupnostmi, je v Alpah odločilno prispevala k samoohranitvi in vzdrževanju obstoječe družbene in kulturne pestrosti. Vprašanje, ki se nam zastavlja v situaciji sodobne, vse bolj dinamične in odprte družbe, je, ali in v kakšni obliki bo v alpskem prostoru mogoče združiti zahteve po reprodukciji njegove pestrosti in z njo povezane privlačnosti z zahtevami po vse bolj intenzivnem sodelovanju in povezovanju. To ključno vprašanje sodobne evropske civilizacije bo moralo zato v Alpah kot posebnem območju družbenega in kulturnega stika najti čimprej ustrezen odgovor.

LITERATURA

1. Armstrong W., 1998: A Question of Identity: Nationalism, Civil Society and Daily Life. Working Papers in Geography, University of Oxford, Oxford.
2. Bučar B., 1993: Mednarodni regionalizem-mednarodno večstransko sodelovanje evropskih regij. Znanstvena knjižica FDV 5, FDV, Ljubljana.
3. Bufon M., 1993: Elementi obmejnosti in faktorji oblikovanja prekomejnih območij na primeru Slovenije. Dela 10, Ljubljana, str. 99-109.
4. Bufon M., 1996: Some political-geographical problems of transition in Central Europe: The case of Slovenia. V: F.Carter et al. (ur.), Central Europe after the Fall of the Iron Curtain. Peter Lang, Frankfurt, str. 73-89.
5. Bufon M., 1997: Države, narodi, manjšine: Političnogeografski oris. Geografski vestnik 69, Ljubljana, str. 93-114.
6. Bufon M., 1998a: Le regioni transfrontaliere nel processo di unificazione europea. V: P.Bonaverio in E.Dansero (ur.), L'Europa delle regioni e delle reti, UTET, Torino, str. 126-142.
7. Bufon M., 1998b: Nationalism and globalization: A Central European perspective. Annales 12, Koper, str.7-14.
8. Bufon M., 1999: Politisch-geographische Grundlagen grenzüberschreitender Kommunikation im Dreilaendereck. Univerza v Celovcu, Celovec (v tisku).
9. Gosar A., 1993: Sodobni pogled na prekomejno sodelovanje na območju italijansko-avstrijsko-slovenske tromeje. Dela 10, Ljubljana, str. 83-97.
10. Klemenčič V., 1993: Geopolitični položaj ter teoretski in metodološki poizkus opredelitve tipov obmejnih območij na primeru Slovenije. Dela 10, Ljubljana, str. 9-20.
11. Klemenčič V., 1994: Narodne manjšine kot element politične, prostorske, socialne in ekonomske stvarnosti v alpsko-jadransko-panonskem prostoru. V: P.Vencelj et al. (ur.), Manjšine v prostoru Alpe-Jadran. Delovna skupina za manjšine Alpe-Jadran, Ljubljana, str. 1-8.
12. Klemenčič V., 1996: Razvoj in položaj slovenske manjšine v kanalski dolini v luči evropske integracije. V: I.Šumi in S.Venosi (ur.), Večjezičnost na evropskih mejah - primer Kanalske doline. SLORI, Kanalska dolina, str. 59-75.
13. Minnich R.G., 1996: The individual as author of collective identities: reconsidering identity formation within a multilingual borderland. V: I.Šumi in S.Venosi (ur.), Večjezičnost na evropskih mejah - primer Kanalske doline. SLORI, Kanalska dolina, str. 159-175.
14. Moritsch A., 1996: Der Process der Nationalen Differenzierung in der Region Dreilaendereck bis 1918. V: I.Šumi in S.Venosi (ur.), Večjezičnost na evropskih mejah - primer Kanalske doline. SLORI, Kanalska dolina, str. 77-87.
15. Reseau Alpin, 1988: L'effet frontiere dans les Alpes. Tome I-II, St.Vincent, Vallee d'Aoste.

ALPE KOT OBMOČJE KULTURNEGA, DRUŽBENEGA IN POLITIČNEGA STIKA

Povzetek

Prispevek želi osvetliti alpski prostor kot območje kulturnega, družbenega in političnega povezovanja ter ločevanja. Običajno so v družbenogeografski in političnogeografski literaturi Alpe obravnavane kot izrazita fizičnogeografska pregrada in zato kot klasična naravna meja med različnimi narodi in državnimi sistemi. Podrobnejše analize alpskega okolja pa nam razkrivajo, da je, kljub splošnemu ujemanju naravnih, kulturnih in političnih meja, v njem vendarle mogoče opaziti vrsto večjih ali manjših odmikov pri potekov teh meja, kar priča o tem, da so Alpe v družbenem pogledu dejansko delovale kot nekakšen spojni pokrajinski element. Alpski prostor se zato ne uveljavlja kot območje mejne "nikogaršnje zemlje", temveč kot stičišče različnih družbenih tokov, ki so jih hranile po eni strani marginalne ali bolje nedominantne družbene skupine, ki so si tu ustvarile številne in različne kulturne niše, po drugi strani pa različni dominantni narodi oziroma družbene skupine, ki so preko Alp začrtale nove ekspanzijske smeri ali vzpostavile bolj ali manj intenzivne prometne in gospodarske vezi s sosednjimi narodi in družbenimi skupinami. V tem pogledu ponujajo Alpe zanimiv in poseben primer družbenega okolja, v katerem moderni nacionalizmi shajajo s trajnejšimi oblikami kulturnih in prostorskih identitet, a tudi z različnimi oblikami funkcionalne povezanosti na mednarodni, meddržavni, regionalni in lokalni ravni. Prispevek na nakazani osnovi podaja nekaj primerov kulturnih, družbenih in političnih kontaktnih prostorov, s posebnim ozirom na vzhodne Alpe oziroma na območje stika med Slovenijo in Slovenci ter sosednjimi državami, narodi ter etničnimi in regionalnimi skupnostmi.